

Христова Г.О.

*доцент кафедри теорії держави і права Національного
університету*

*«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
кандидат юридичних наук*

ВПРОВАДЖЕННЯ ДОКТРИНИ ПОЗИТИВНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ДЕРЖАВИ ЩОДО ПРАВ ЛЮДИНИ В НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРАВОПОРЯДОК

Проблема позитивних зобов'язань держави в сфері прав людини є невід'ємною частиною сучасної теорії прав людини та міжнародного, передусім європейського права прав людини. Вона складає методологічне підґрунтя сучасного аналізу механізму реалізації основоположних прав людини та входить до усталеного категоріального апарату європейської теоретичної та практичної юриспруденції. При чому в останні роки ступінь розробки доктрини позитивних зобов'язань держави в галузі прав людини піднявся на якісно новий науковий рівень, про що свідчать ґрунтовні монографічні дослідження, підготовлені визнаними західними фахівцями в галузі прав людини [1, 3, 4, 5].

У той же час численна вітчизняна бібліографія з прав людини, яка, за даними бібліотечного фонду Бібліотеки Національного Університету «Юридична Академія України імені Ярослава Мудрого», тільки за останні 5 років нараховує близько 2000 джерел, переважно оминає цю засадничу проблему. Виключення становлять лише окремі дослідження провідних вітчизняних фахівців з міжнародного права (М.В. Буроменського, В.Г. Буткевича, В.Н. Денисова, В.І. Євінтова та ін.), оскільки зобов'язання держави в галузі прав людини виступають невід'ємною складовою міжнародних стандартів прав людини, а їх виконання стає предметом розгляду міжнародних судових чи «квазісудових» установ. Л.Г. Гусейнов присвятив проблемам відповідальності держав за порушення міжнародних зобов'язань в галузі прав людини свою докторську дисертацію [7], в якій надав розгорнуту наукову класифікацію міжнародних «правозахисних» зобов'язань та виділив серед їх класифікаційних рядів позитивні і негативні зобов'язання.

Одна з перших у вітчизняній юриспруденції чи не єдина спроба теоретичного аналізу доктрини позитивних зобов'язань держави

в галузі прав людини була здійснена С.В. Шевчуком [9]. В цілому, не тільки доктрина, а й сама конструкція «позитивні зобов'язання держави» (від англ. positive duties, obligations) залишається мало-відомою вітчизняному правознавцю. Отже, ця стаття переслідує *мету* визначити витоки, основний понятійний ряд та різновиди позитивних зобов'язань в світлі практики Європейського суду з прав людини та окреслити вихідні проблеми, які потребують подальшого вивчення задля формування цілісної доктрини позитивних зобов'язань держави в галузі прав людини та її послідовного впровадження в національний правопорядок.

В західноєвропейській правовій науці концепція позитивних зобов'язань держави згадується вже в роботах кінця XIX початку XX сторіччя. Так, класична робота Л. Дюгі «Конституційне право. Загальна теорія держави» (1908 р.) містить окремий підрозділ «Позитивні зобов'язання держави», в якому автор теорії солідаризму вказує, що «Крім того, що держава не може вчинювати певних дій, є дії, які вона повинна вчиняти; є позитивні зобов'язання, які покладаються на неї; є закони, які вона повинна видавати. ...Передовсім держава має надати всім безкоштовно мінімум освіти... Держава має видавати закони, які сприяють праці; має забезпечити лікування хворим; засоби для існування особам похилого віку, слабким та невиліковно хворим; і всім, зрештою, мінімум розумової культури, оскільки це виступає першою умовою можливості для кожного розвивати свою розумову та моральну діяльність» [8, с. 906-911].

Викладена позиція наочно характеризує витоки доктрини позитивних зобов'язань держави, яка на етапі свого ставлення була обумовлена поділом самих прав людини на негативні та позитивні залежно від механізму реалізації свободи особи та засобів її забезпечення з боку держави. Класична теорія прав людини виходила з того, що *негативні права людини* визначають негативний аспект свободи та охороняють людину від небажаного втручання з боку держави в сферу її особистих прав і свобод. До них належать більшість громадянських та політичних прав (право на життя, свободу думки, слова, віросповідання, право на недискримінацію, право не піддаватися тортурам, право на мирні зібрання та об'єднання тощо). Негативні права людини передбачають *негативні зобов'язання держави* та її агентів (представників) утримуватися від будь-яких дій, спрямованих на їх порушення або незаконне обмеження.

Позитивні права людини закріплюють позитивний аспект свободи, їх реалізація неможлива без відповідної забезпечувальної діяльності з боку державних інституцій. До них включають соціальні права (які іноді називають соціальні наміри або «соціальні цілі»), економічні та окремі культурні права: право на працю, відпочинок, соціальний захист, охорону здоров'я, гідний рівень життя та ін. Ці права забезпечені *позитивними зобов'язаннями держави*, які в найбільш широкому вигляді передбачають активні дії держави, спрямовані на їх забезпечення, захист та сприяння реалізації.

У другій половині XX ст. в конституційному праві країн-членів Ради Європи починає розвиватися та поступово стає домінуючим принципово новий підхід до конструкції позитивних зобов'язань держави, які починають поширюватись і на негативні права. Як зазначає С. Шевчук, «цьому також сприяє і суцільна юридизація суспільного життя та вирішення усіх важливих суспільних питань у межах юридичного процесу. Тобто класична ліберальна ідея про те, що негативним правам кореспондує негативний обов'язок держави не заважати у їх реалізації, модифікується позитивним обов'язком держави щодо їх належної реалізації та гарантії» [9, с. 57].

Найбільш повно цей підхід розроблений в *юриспруденції Європейського суду з прав людини* (далі – Європейський суд) в результаті тлумачення та застосування ним Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та Протоколів до неї (далі – Європейська конвенція). Європейський суд послідовно розвиває позицію щодо поширення позитивних зобов'язань держави на всі основоположні права, закріплені Європейською конвенцією, які переважно належать до громадянських та політичних прав, тобто є «негативними» правами людини. У той час, коли негативні зобов'язання держави, які по суті вимагають від держави *не втручатися* у реалізацію прав людини, імпліцитно закладені в самому тексті Європейської Конвенції, цього не можна сказати про позитивні зобов'язання. Незначна частина з них прямо витікає з положень Європейської конвенції, однак їх цілісна концепція та механізм дії не проявляв себе аж до кінця 60-х років XX століття. Поштовхом до їх розвитку стала Бельгійська мовна справа (англ. – «the Belgian linguistic case»), в якій заявники вимагали від Європейського суду розуміння таких зобов'язань як «обов'язку зробити що-небудь» (англ. – «obligations to do something»). З моменту ухвалення цього відомого рішення, Європейський суд послідовно

розширяв категорію позитивних зобов'язань держави та додавав до неї нові елементи, отже на сьогодні фактично всі положення, які закладають правозахисні стандарти Європейської конвенції, містять «подвійні» вимоги до держави щодо їх реалізації: негативні та позитивні.

Хоча в практиці Європейського суду не сформульована загальна *дефініція позитивних зобов'язань держави*, вона може бути реконструйована на основі конкретних рішень Суду, які відтворюють цілісне бачення концепції таких зобов'язань. Основною характеристикою позитивних зобов'язань держави виступає те, що по суті вони вимагають від національних органів влади застосувати необхідні засоби для гарантування прав людини, а точніше – вжити прийнятних (розумних) та належних засобів для захисту прав індивідів [1, с. 6, 7].

Такі засоби можуть бути *юридичними*, що має місце тоді, коли на державу покладається обов'язок накласти санкції на осіб, які порушують Європейську конвенцію, або встановити юридичні правила для здійснення певного роду діяльності або регламентації поведінки певних категорій осіб. Однак позитивні зобов'язання держави можуть включати практичні засоби, оскільки, як зазначив Європейський суд стосовно як негативних так і позитивних зобов'язань, «фактичні перешкоди можуть порушувати Конвенцію так само, як і юридичні завади». Зокрема, йдеться про обов'язок держави вжити всіх практичних засобів для запобігання вбивству чи нанесенню тілесних ушкоджень особам, які перебувають під вартою, або запобігти самогубству засуджених. В окремих випадках позитивні обов'язки держави можуть охоплювати ці обидві категорії заходів (юридичні та фактичні), які має бути вжито для максимально повного гарантування прав людини.

Отже, як вказує М.В. Буромінський, з погляду позитивних зобов'язань держава повинна не тільки володіти законодавством, що найбільш повною мірою забезпечує дотримання конвенційних прав і свобод, але і вживати всіх необхідних заходів для того, щоб воно реально діяло, а не залишалося на папері. Тобто, права повинні бути забезпечені не тільки *de jure*, але і *de facto* [6]. В той же час держава вільна у виборі конкретних заходів, які підлягають застосуванню для повного та ефективного захисту тих чи інших прав людини. Як підкреслює С.В. Шевчук, позитивні зобов'язання держави не можуть тлумачитись як такі, що визначають конкретні

засоби чи конкретні дії держави. Єдиним критерієм для визначення того, чи дотримувалась держава в особі її органів влади цього обов'язку, є ефективність її дій у конкретній ситуації [9, с. 59, 60].

Повертаючись до дихотомії негативних та позитивних зобов'язань, постає питання, як їх елементи співвідносяться один з одним. На основі практики Європейського суду J.-F. Akandji-Kombe обґрунтовує висновок щодо двох можливих форм взаємодії: 1) коли ці два види зобов'язань принципово відмінні; 2) коли в окремих випадках вони мають схожий підтекст [1, с. 10, 11]. В першому випадку, який є домінуючим, позитивні зобов'язання відрізняються від негативних тим, що перші вимагають активного втручання держави в реалізацію прав людини, тоді як другі вимагають від неї утриматись від втручання. У разі невиконання позитивних зобов'язань порушення прав людини відбуватиметься через відсутність активних дій з боку держави (зокрема, пасивність органів державної влади, які *«не зробили всього, що розумно очікувалося від них для запобігання реальній та безпосередній загрози життю, про яку вони знали чи повинні були знати»* (справа Osman v. United Kingdom (1998), а у випадку порушення негативних зобов'язань – в результаті перешкоджання чи обмеження в реалізації прав людини своїми активними діями. Якщо ж втручання держави в сферу реалізації прав людини мало місце, то підлягає встановленню, чи була його можливість *передбачена законом*, чи переслідувало воно *законну мету* та чи було воно *пропорційним* (домірним) з врахуванням суспільної необхідності та переслідуваної мети.

Відмінність між негативними та позитивними зобов'язаннями держави наочно демонструє *наступний приклад*. Уявимо, що п. А. брав участь у мирному несанкціонованому мітингу, що проходив на автотрасі державного значення. Під час громадської акції п. А. загинув від травм та поранень, завданих йому правоохоронцями, яким було доручено її припинити. В такому випадку держава порушила свої негативні зобов'язання щодо права на життя та свободу мирних зібрань, оскільки її втручання у реалізацію цих прав через активні дії її представників, хоча й було законним та переслідувало легітимну мету, однак виявилось явно непропорційним та призвело до смерті одного з мітингувальників.

Однак якщо п. А. брав участь у мирному мітингу та був забитий до смерті демонстрантом з протилежного табору у присутності правоохоронців, які лишалися осторонь конфлікту, така позиція

представників держави становитиме порушення її позитивних зобов'язань щодо захисту права на життя та забезпечення реалізації права на свободу мирних зібрань. В цьому випадку держава має нести відповідальність не за вчинення певних дій її представниками, а за їх невтручання чи пасивність у випадку, коли ситуація вимагала їх належного реагування. Отже, саме через позитивні зобов'язання держави щодо забезпечення реалізації прав людини та основоположних свобод у відносинах між приватними особами, забезпечується їх так звана «горизонтальна дія», тобто проблематика прав людини ретранслюється у горизонтальні стосунки між індивідами та їх об'єднаннями.

У той же час, в окремих випадках зв'язки між позитивними та негативними зобов'язаннями держави виключають необхідність їх принципового розмежування. Наприклад, держава може бути визнана відповідальною за порушення права на повагу до сімейного життя у разі розриву сімейних зв'язків в результаті усиновлення, яке стало можливим тільки через те, що з одного боку, національне законодавство не забезпечило біологічному батькові достатній захист (тобто, держава не виконала своїх позитивних зобов'язань), з іншого боку – держава в особі своїх компетентних органів сама була стороною в юридичній процедурі усиновлення (тобто всупереч своїх негативних зобов'язань втрутилась у реалізацію цього права). Наведені приклади дозволяють більш предметно розтлумачити положення ст. 3 Конституції України, якою передбачено, що *держава відповідає перед людиною за свою діяльність*.

Серед позитивних зобов'язань держави розрізняють «субстантивні» («сутнісні» – англ. – «substantive») та процедурні зобов'язання держави [1, с. 16, 17]. Критерій, який покладено в основу їх розмежування, полягає в характері дій, що очікуються від держави. Субстантивні (матеріальні) зобов'язання – це такі зобов'язання які вимагають основних засобів, що необхідні для повного володіння та користування гарантованих прав людини, наприклад, закріплення належних правил (інструкцій), які регламентують випадки втручання з боку поліції, забороняють жорстоке поводження чи примусову працю, передбачають належне обладнання закладів пенітенціарної системи та ін. Процедурні зобов'язання держав вимагають від них належної організації національних юридичних процедур з метою кращого захисту осіб, забезпечення достатніх юридичних засобів реагування на випадки

порушення прав людини. Ці зобов'язання закладають основу права індивіда на ефективне розслідування, та в більш широкому контексті, обов'язок держави ухвалити кримінальне законодавство, яке є переконливим та ефективним. По суті, окремим видом позитивного зобов'язання є обов'язок держави у разі відповідного звернення особи розглянути питання про те, чи мало місце порушення належних їх прав, гарантованих Конвенцією та Протоколами до неї, а при виявленні такого порушення – виправити його і виплатити особі компенсацію. При цьому порушення може полягати і в невиконанні позитивних зобов'язань щодо здійснення активних дій, без яких користування благом практично неможливе. Проте дане зобов'язання держави окремо і прямо гарантовано як самостійне право і його зазвичай не називають позитивним зобов'язанням, хоча воно фактично таким є.

Оскільки концепція позитивних зобов'язань порівняно з класичною ліберальною теорією прав людини призводить до розширення вимог до діяльності держави у сфері правозахисту, надзвичайно важливим видається визначення *нормативної основи позитивних зобов'язань*, у тому числі, їх закріплення в тексті Європейської конвенції. Окремі позитивні зобов'язання виводяться з положень деяких статей Європейської конвенції, що містять відповідне право (зокрема, положення щодо охорони законом права кожного на життя (ст. 2 Конвенції), щодо забезпечення умов у місцях позбавлення волі, які не можуть бути нелюдськими (ст. 3 Конвенції), щодо надання безоплатної правової допомоги та безоплатних перекладачів у контексті права на справедливий суд (ст. 6 Конвенції), щодо проведення вільних виборів (ст. 3 Першого Протоколу).

Загальною юридичною підставою позитивних зобов'язань держави в межах європейської системи правозахисту виступає ст. 1 «Зобов'язання поважати права людини» Європейської конвенції, в якій прямо вказується, що держави гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, передбачені Конвенцією. Практика Європейського суду свідчить, що ця стаття виступає не просто «наріжним каменем» всієї конвенціональної системи, а самостійним джерелом загальних зобов'язань держави в галузі прав людини, у тому числі юридичною підставою позитивних зобов'язань. Слід також відзначити сучасну тенденцію, яка окреслилась в недавній практиці Європейського суду щодо виведення позитивних зобов'язань з «комбінації» конкретних правоза-

хисних положень Європейської конвенції та загального принципу «верховенства права» («держави, керовані верховенством права»), який Суд розглядає як «один з основоположних принципів демократичного суспільства», природно властивий всім статтям Конвенції.

Грунтуючись на конкретних положеннях Європейської конвенції або їх комбінації з положеннями ст. 1 Конвенції чи загальними принципами європейського права, всі позитивні зобов'язання держави переслідують однакову *мету* – ефективне застосування Європейської конвенції та, в цілому, *ефективність прав, які вона гарантує*. Кращою ілюстрацією такого підходу по сьогодні залишається рішення у справі *Airey v. Ireland* (1979), де Європейський суд виклав відому правову позицію, що «*Конвенція прагне гарантувати не права, які є теоретичними чи ілюзорними, а права, які є практичними та ефективними*». Отже недостатньо самого факту існування юридичних засобів прав людини, необхідно також, щоб вони реально та успішно використовувались, на що й спрямована доктрина позитивних зобов'язань держави.

На окрему увагу заслуговує також проблема позитивних зобов'язань держави в аспекті «*горизонтальної дії*» *прав людини*. Сучасна українська наука нерідко ігнорує той факт, що в класичній доктрині природного права сама категорія «права людини» лежить в площині взаємодії особи та держави [1, с. 14-16; 8, с. 55-57], і саме через позитивні зобов'язання держави щодо забезпечення реалізації прав людини та основоположних свобод у відносинах між приватними особами (так звана доктрина «*Drittwirkung*»), проблематика прав людини ретранслюється у горизонтальні стосунки між індивідами та їх об'єднаннями.

Отже, в сучасному європейському праві прав людини та практиці Європейського суду докладно розроблена концепція позитивних зобов'язань держави, спрямованих на сприяння реалізації та забезпечення ефективного механізму юридичного, передусім судового захисту основоположних прав людини, а також запобігання їх порушенням з боку третіх осіб. Саме виконання (невиконання) державою своїх позитивних зобов'язань у випадках порушення того чи іншого права, передбаченого Європейською конвенцією, фактично виступає предметом розгляду цієї міжнародної судової установи. Неналежна обізнаність щодо основних концепцій, якими оперує європейське право, є одним з вагомих факторів, що обумовлює

факт входження України до країн-лідерів за кількістю звернень її громадян до Європейського суду. У той же час, оскільки Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV практику Європейського суду віднесено до джерел права України, *ця конструкція де-факто є частиною українського правопорядку*. Все це доводить нагальну потребу комплексного дослідження доктрини позитивних зобов'язань держави в сфері прав людини та її послідовного впровадження в національну правову традицію.

Важливим напрямом сучасних досліджень має стати системний аналіз доктрини зобов'язань держави в галузі прав людини, вивчення їх сутності, видів та методологічних підстав в межах сучасної парадигми праворозуміння. Це дозволить: *розробити цілісну доктрину позитивних зобов'язань держави в галузі прав людини, розкрити її витоки, передумови, нормативне підґрунтя, а також принципи, що обумовлюють зміст таких зобов'язань; здійснити їх типологію, визначити межі позитивних зобов'язань держави, виокремити суб'єктів їх реалізації та шляхи контролю за їх здійсненням*. Більш того, актуальність таких наукових доробок обумовлена не лише відсутністю належної уваги до конструкції «позитивних зобов'язань держави» у національній юридичній науці та практиці правознавства. Вона також пов'язана з казуїстичністю та недостатньою систематизованістю цієї доктрини в західній теорії права, що частково пояснюється її формуванням у зв'язку з розглядом широкого розмаїття конкретних випадків порушення прав людини. Отже, комплексне загальнотеоретичне дослідження доктрини позитивних зобов'язань держави в сфері прав людини може стати певним внеском в європейську правову думку. Збагаченню вітчизняної юриспруденції сприятиме також вивчення релевантних доктрин державного гарантування прав людини, що склалися в західній правовій традиції та міжнародному праві (доктрини «Due Diligence Obligation» – міжнародно-правова доктрина «належного», «сумлінного» виконання державою зобов'язань в галузі прав людини; «Due Process» – американська доктрина «належної правової процедури» та ін.) та пошук їх кореляції з правовими інститутами, що склалися в межах національного правопорядку.

Одним з ключових напрямів досліджуваної проблематики має стати кореляція між позитивними зобов'язаннями держави та окремими видами (групами) прав людини, виокремленими за різ-

ними класифікаційними критеріями. Інтегративна функція загальнотеоретичних наукових досліджень зможе найбільш повно проявити себе при узагальненні та систематизації змісту позитивних зобов'язань держави щодо основоположних прав людини в світлі практики Європейського суду (права на життя, заборони катування, рабства і примусової праці, права на свободу та особисту недоторканність, на повагу до приватного і сімейного життя, свободи думки, совісті і релігії, вираження поглядів, зібрань та об'єднання, права безперешкодно володіти своїм майном, права на вільні вибори, на освіту, заборони дискримінації) [2]. Унікальна практична значущість таких досліджень полягає в тому, що вони здатні забезпечити «предметність» діяльності держави в галузі прав людини та дозволяють перейти до сприйняття прав людини як юридичної категорії, забезпеченої ефективними засобами юридичного захисту, а не утопічної максими індивідуального блага, яка має скоріше історико-культурну, ніж інструментальну цінність.

Дослідження проблеми позитивних зобов'язань держави в сфері прав людини висновки дозволить розробити систему індикаторів моніторингу виконання Україною таких зобов'язань, що можуть бути покладені в основу формування та оцінки ефективності державної політики України в галузі прав людини. Практична значущість напрацювань таких досліджень полягатиме також у можливості їх використання при проведенні правової експертизи проектів нормативно-правових актів в галузі прав людини, виконанні Україною рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи, зокрема Рекомендації № Rec(2004)5 щодо перевірки законопроектів, існуючих законів та адміністративної практики на відповідність стандартам, викладеним в Європейській конвенції з прав людини та Рекомендації № Rec(2004)6 щодо вдосконалення національних засобів правового захисту від 12 травня 2004 р.

Нарешті, розробка доктрини позитивних зобов'язань держави у сфері прав людини дозволить визначити основні шляхи її впровадження на різних щавлях правової системи України: на рівні її інкорпорації в Конституцію України та поточне законодавство, інтеграції в національну юридичну науку та освіту, застосування при здійсненні правосуддя.

Джерела

1. Akandji-Kombe J.-F. Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights. – Council of Europe: Human rights handbooks, 2007. – 68 p.
2. INTERIGHTS Manuals for Lawyers [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.interights.org/lawyers-manuals/index.html>
3. Mowbray A. The development of positive obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights (Human Rights Law in Perspective). – Oxford – Portland Oregon: Hart Publishing, 2004. – 255 p.
4. Sudre F. Les “obligations positives” dans la jurisprudence européenne des droits de l’homme// Revue trimestrielle des droits de l’homme, Annue 6, № 23 (1 juillet 1995), 1995. – p. 363-384.
5. Xenos D. The Positive Obligations of the State under the European Convention of Human Rights. – Routledge: Routledge Research in Human Rights Law, 2011. – 272 p.
6. Буроменский М. В. Обращение в Европейский Суд по правам человека (практика Суда и особенности украинского законодательства) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.judges.org.ua/seminar9-2.htm>
7. Гусейнов Л.Г. Відповідальність держав за порушення міжнародних зобов’язань у галузі прав людини. Рукопис. – Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 — міжнародне право. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2000. – 400 с.
8. Дюги Л. Конституционное право. Общая теория государства. Репринтное воспроизведение издания 1908 г. – Одесса: Юридическая литература, 2005. – 1000 с.
9. Шевчук С. Концепція позитивних обов’язків держави у практиці Європейського суду з прав людини / С. В. Шевчук. – Право України. – 2010. – № 2. – С. 55-64.

Анотація

Христова Г.О. Впровадження доктрини позитивних зобов’язань держави щодо прав людини в національний правопорядок. – Стаття.

В статті актуалізована проблематика позитивних зобов’язань держави, обґрунтовано її наукова і практична значущість, визначено основний понятійний ряд, види та нормативні підстави таких зобов’язань в межах Європейської конвенції і практики Європейського суду з прав людини, а також шляхи їх упровадження в національний правопорядок.

Ключові слова: доктрина, негативні і позитивні зобов'язання держави, права людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, практика Європейського суду з прав людини.

Аннотация

Христовая А. Внедрение доктрины позитивных обязательств государств в сфере прав человека в национальный правовой порядок. – Статья.

В статье актуализирована проблематика позитивных обязательств государства, обоснована его научная и практическая значимость, определены основной понятийный ряд, виды и нормативные основания таких обязательств в рамках Европейской конвенции и практики Европейского суда по правам человека, а также пути их внедрения в национальный правовой порядок.

Ключевые слова: доктрина, негативные и позитивные обязательства государства, права человека, Конвенция о защите прав человека и основоположных свобод, практика Европейского суда по правам человека.

Summary

Khrystova G. Introduction of the doctrine of positive obligations of the state in the field of human rights to national legal order. – Article.

The article is aimed at actualization of the concept of positive obligations of the state; justification of its scientific and practical meaning; definition of basic notions, types and legal ground of such obligations in light of the European Convention and the European court of human rights case-law and the ways of its introduction to national legal order.

Keywords: doctrine, negative and positive obligations of the state, human rights, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Court of Human Rights case-law.